

DE BONGARD

TIJDSCHRIFT VAN HEEMKUNDEVERENIGING
"DE BONGARD"
SIMPELVELD - BOCHOLTZ

JAARGANG 17

NUMMER 3

SEPTEMBER 2005

INHOUD

COLOFON

Eindredactie en vormgeving:

P.H.J.Janssen

Adres voor kopij en reacties:

mevr. M. Vliex-Hensgens
Stationstraat 3d
6369 VG Simpelveld
tel. 045 - 544 10 74

ISSN 1383 - 9896

Inhoudsopgave	47
In Memoriam Math Horbach	48
De Willem Kohl Stichting en de Zumbó Dieksiejoneer	49
Tijd (II)	50
Het verzonken kasteel van Soureth	57
Jan Willem Kevers en zijn Cleerboek	62
Activiteitenprogramma	69
Impressie van de excursie naar Roermond	70

De verantwoordelijkheid voor de inhoud van het artikel ligt bij de auteur(s).

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, via magnetische media of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie.

Dit tijdschrift verschijnt vier maal per jaar en is gratis voor leden van "De Bongard". De kosten voor het lidmaatschap van "De Bongard" bedragen € 12,50 per jaar.

Aanmelden voor een abonnement (lidmaatschap) kan op ons adres:

Secretariaat De Bongard, Postbus 21009, 6369 ZG Simpelveld of via onze website www.debongard.nl

Bankrek.: Rabobank nr. 115103406. Girorek.: 276159

IN MEMORIAM

MATH HORBACH

Op woensdag 22 juni jongstleden bereikte ons het bericht van het overlijden van onze vriend en penningmeester Math Horbach. Ofschoon hij al geruime tijd ernstig ziek was kwam deze tijding voor ons toch nog overwacht. Hij was nauwelijks een jaar gepensioneerd, iets waar hij zich op verheugd had om zich aan zijn hobby genealogie en heemkunde te wijden, toen hij overvallen werd door een fatale ziekte.

Math was een kundig en correct penningmeester en beheerde de verenigingskas met grote toewijding. Geen uitgave werd lichtvaardig goedgekeurd en passeerde niet zelden na enige discussie zijn aandacht. Recht door zee als hij was kwam hij steeds duidelijk voor zijn mening uit en wist vaak zijn collega-bestuursleden te overtuigen.

Daarnaast was hij sectieleider van de Sectie Genealogie waar hij desgevraagd voor iedere (amateur-)genealoog steeds klaar stond met zijn deskundig advies. Zijn "levenswerk", de transcriptie van het "Dyddenboek", het dagboek van pastoor Dydden (1571-1616), waaraan hij met zijn collega-genealogen Leo Harzon en Mathieu Vleugels z.g. vele jaren werkte heeft hij als manuscript kunnen voltooien en wacht bij pastoor Clerx nu op de gelegenheid om in boekvorm gepubliceerd te worden.

Math was een gedreven heemkundige en had een grote kennis van de vele facetten daarvan.

De historie en vele gebouwen en boerderijen van Bocholtz en Simpelveld hadden geen geheimen voor hem. Ook had hij een grote deskundigheid op het terrein van de toponiemen van de gebieden rond beide kernen. Hij stond steeds klaar om zijn kennis met ieder die er een beroep op deed te delen en duidelijk over te dragen.

Vele jaren werkte hij mee aan ons periodiek door het publiceren van diverse artikelen. Ook werkte hij mee om het tijdschrift in de omliggende plaatsen en buurtschappen te bezorgen waarbij hij met de auto vele kilometers aflegde.

In Math hebben wij niet allen een goed en gedreven bestuurslid verloren, maar ook een vriend waarmee wij menig goed gesprek en discussie gevoerd hebben, en die altijd klaar stond met hulp, raad en daad. Wij zullen hem missen!

Als ons verlies al zo groot is, hoe veel groter moet het gemis dan zijn voor zijn echtgenote Hanny en zijn kinderen. Niet te vergeten zijn kleinkinderen waar hij zo trots op was.

Mogen zij de kracht en de sterkte vinden om zonder hem verder te gaan.

Het Bestuur

DE WILLEM KOHL STICHTING EN DE ZUMBÓ DIKSIEJONEER

door M.H.Klinkers.

Verleden jaar, op zoek naar sponsors voor onze Zumbó Diksiejoneer, vernamen wij van het bestuur van de Willem Kohl Stichting dat onze heemkundevereniging door de stichting genomineerd was om in het jaar 2005 hun (tweejaarlijks) uit te reiken oorkonde en donatie in ontvangst te mogen nemen.

Mét de donatie van nog 4 hoofdsponsors; het Prins Bernhard Cultuurfonds Limburg, de Van der Linden Adviesgroep, de BVV Kalk a.d. Books Ke en Drukkerij Deurenberg was de basis gelegd voor de Sectie Dialect om tot het drukken van de diksiejoneer te kunnen overgaan en tot een verantwoorde prijsstelling te komen.

De uitreiking van de oorkonde en de bijbehorende donatie zal door het bestuur van de Willem Kohl Stichting op dinsdag 11 oktober 2005, 20.00 u. plaatsvinden, vóór aanvang van onze najaars-Algemene Leden Vergadering. De Willem Kohl Stichting is in 1987 in het leven geroepen door Leo Kohl (voorzitter van heemkundevereniging De Bongard 1991-2000).

Het was een hommage aan wijlen zijn vader Willem Kohl, die voorzitter was van Harmonie St. Caecilia (1953-1964) en daarnaast mede-oprichter en voorzitter van de Eerste Limburgse Muziekfederatie "De Verenigde Vrienden".

Verder heeft hij zich jarenlang als bestuurslid ingezet om de vriendschap te bevorderen tussen Langenselbold (D), Mondelange (F), Aarschot (B) en Simpelveld. Menig keer vervulde hij bestuursfuncties op ad hoc basis, zoals bijvoorbeeld bij het 40-jarig priesterjubiläum van Pastoor Gillissen. Vanaf 1966 tot aan zijn overlijden in 1972 was hij voorzitter van de Zonnebloem te Simpelveld.

Het doel van de stichting is het stimuleren van een zinvolle vrijetijdsbesteding in de gemeente Simpelveld-Bocholtz op het gebied van cultuur, sport en maatschappelijke dienstverlening zonder dat er sprake is van een beroepsuitoefening. Tevens moet er sprake zijn van een zekere maatschappelijke relevantie.

Eenmaal in de twee jaar wordt een onderscheiding toegekend die bestaat uit een oorkonde en een geldbedrag.

Sinds de oprichting zijn onderscheiden:

9 juli 1989:	Zonnebloem.
30 juni 1991:	Mandolinevereniging Sorriënto.
15 mei 1993:	Voetbalvereniging S.V. Simpelveld.
28 april 1995:	S.W.O.B.S.
12 juli 1997:	Scouting St. Lucia.
20 aug. 1999:	R.K. Voetbalvereniging W.D.Z.
16 sept. 2001	Kon. Erk. Fanfare Eendracht Huls.
30 aug. 2003;	Turnvereniging T.A.C.

De leden van de stichting zijn:

Roger Kohl	voorzitter
Marion Janssen-Kohl	secr./penningmstr..
Winand Kohl	lid
Marlies Spierts-Kohl	lid
Jo Kohl	lid.

TIJD (II)

samengesteld door A. Hamers

Hebben we ons in het eerste gedeelte voornamelijk bezig gehouden met het "waarom" van de tijdmeting, in dit tweede deel werd voornamelijk gekeken "waarmee" we de tijd meten. In het derde en laatste deel wordt dit aangevuld met een verzameling tijdbalken die de indeling van de tijd nog eens anders weergeven en benoemen.

Tijdmeting

De Egyptenaren kwamen op het idee een dag in 24 uren te verdelen, de Mesopotamiërs verdeelden de uren in minuten en seconden. De huidige gewoonte om de dag bij middernacht te beginnen is afkomstig van de Romeinen. Voor de Egyptenaren begon de dag bij zonsopkomst, voor de Mesopotamiërs bij zonsondergang. Voor Joden en Moslims geldt dat nog: hun kalendermaand begint bij de eerste zichtbaarheid van de maansikkel net na nieuwe maan. Dat is na zonsondergang het best te zien. De tijd die de zonnwijzer levert is de ware plaatselijke zonnetijd waarbij de middag begint op het moment dat de zon precies op zijn hoogste punt staat tussen opkomst en ondergang. Elke plaats had daarmee zijn eigen zonnetijd waarbij het in het oosten van ons land ongeveer een kwartier later was dan in het westen. De komst van de spoorwegen en het telegraafnetwerk maakten het noodzakelijk dat het overal in ons land op hetzelfde moment even laat is.

Klokken, horloges, andere uurwerken en vooral in ons land en Vlaanderen ook caril-lons worden tegenwoordig gebruikt om de tijd aan te geven. In andere landen, zoals Duitsland, Zwitserland en Oostenrijk is klok-luiden populair als tijdaanduiding. Maar klokken worden ook voor andere doeleinden geluid, niet alleen als aankondiging voor kerkelijke gebeurtenissen, maar ook om alarm te slaan. In de Middeleeuwen dacht men dat het luiden van kerkklokken doeltreffend was als bescherming tegen schadelijke hagelbuien. Veilig was het klokkenluiden onder dergelijke omstandigheden allerminst. Hagelbuien gaan vaak vergezeld van onweer en uitgerekend hoge torens zijn gevoelig voor blikseminslag.

Tegenwoordig worden veel klokken niet meer met de hand geluid en net als horloges radiografisch op tijd gezet via een signaal van een cesiumatoomklok. De tijd is hiermee sinds 1967 exact vastgelegd met een afwijking van nog minder dan een 1 seconde in een miljoen jaar. De tijd wordt gecodeerd uitgezonden op een bepaalde frequentie vanuit Mainflingen bij Frankfurt, met een zendbereik van omstreeks 1500 km. Ook de overschakeling van winter- naar zomertijd en omgekeerd gaat bij deze atoomklok automatisch.

Zonneklok

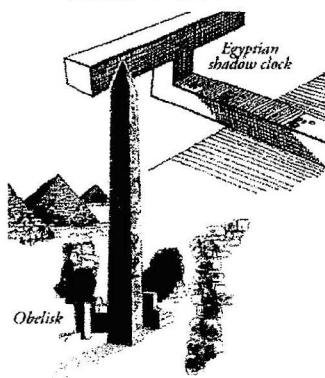
De Egyptenaren waren een van de eersten om voorwerpen te maken om tijd te meten.

Obelisk (slanke, spits toelopende vierkante monumenten) werden al rond 3500 v.C gebouwd. Hun bewegende schaduwen vormden een soort zonnwijzer, waardoor men de dag van de ochtend tot de avond kon verdelen. De obelisk toonden ook de langste en kortste dag van het jaar, wanneer de schaduw op het middaguur het langst of het kortst was. Later werden merktekens rond de obelisk

aangebracht voor een verdere tijdverdeling.

Een andere Egyptische schaduwklok of zonnwijzer, misschien het eerste draagbare uurwerk, kwam rond 1500 v.C in gebruik.

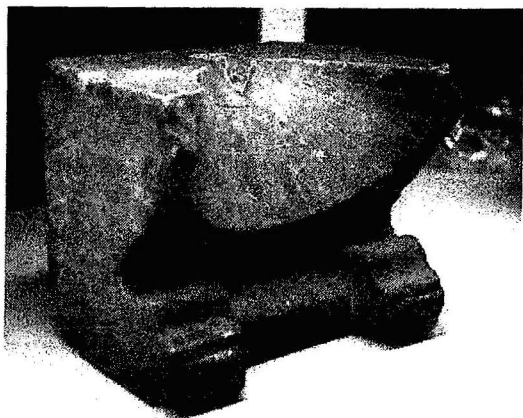
Dit toestel verdeelde een zonverlichte dag in tien delen, plus twee "schemer"-uren, in de ochtend en de avond. Als een lange staaf met vijf verschillende tussenruimtelijke merk-

punten 's morgens oost-west gericht werd, werpt een opgeheven dwarslat een bewegende schaduw op de merktekens. Op het middaguur werd het toestel in tegenovergestelde richting gezet om de "namiddaguren" te meten.

De Merkhet, het oudst bekende astronomische gereedschap, was een Egyptische ontwikkeling rond 60 v.C. Een merkhetspaar werd gebruikt om een noord-zuidlijn (meridiaan) in lijn te brengen met de Poolster. Zodoende konden de nachttijden vastgesteld worden wanneer bepaalde sterren de meridiaan passeerden.

In het zoeken naar meer nauwkeurigheid over het hele jaar, veranderden de zonne-wijzers van platte horizontale of verticale platen naar meer ingewikkelde vormen. Rond 300 v.C was er een halvbolvormige zonnewijzer, uitgehakt in een steenblok, waarin een verticale stift en voorzien van uurlijnen voor verschillende seizoenen. In 30 v.C kon Vitruvius dertien verschillende zonnewijzerstijlen in Griekenland, Klein-Azië en Italië beschrijven.

Griekse zonnewijzer uit Athene, vermoedelijk daterend uit de Romeinse Keizertijd (1ste tot 4de eeuw n.Chr.). (Rijksmuseum voor Oudheden Leiden) (Foto: Fer J. de Vries, Eindhoven)

Nu worden zonnewijzers vaak als kunstzinnig object gebruikt. Bij ons in de buurt is dit heel goed te zien in het zonnewijzerpark in Genk (België).

Waterklok

Deze klokken werden door de vroege tijdwaarnemers, die niet afhankelijk waren van waarnemingen van hemellichamen gebruikt. Een van de oudste is gevonden in

de graftombe van de Egyptische Pharao Amenhotep I, rond 1500 v.C begraven.

Later onstonden bij de Grieken, rond 325 v.C, de "clepsydras" (waterdieven), stenen vaten met een klein gaatje in de bodem, waardoor met bijna gelijke tussenpozen, water druppelde. Andere clepsydras waren cilinder- of komvormige vaten, waarin water met een vaste regelmaat druppelde. Merktekens in de vaten gaven dan bij het wateroppervlak de uren aan.

Deze klokken werden gebruikt om de nachtelijke uren aan te wijzen, maar werden ook wel overdag gebruikt. Een andere versie bestond uit een metalen kom met een gaatje in de bodem, geplaatst in een ander vat met water, waardoor er langzaam water in de metalen kom vloei-

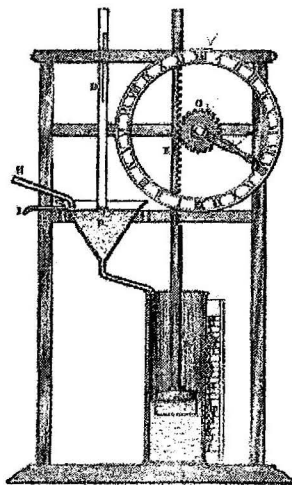

FIG. 29. - A COMMON FORM OF CLEPSYDRA IN GREEK AND ROMAN TIMES.

de en in een bepaalde tijd zonk.

Tussen 100 v.C en 500 n.C werden door Griekse en Romeinse uurwerkmakers en astronomen ingewikkeldere en indrukwekkende mechanische waterklokken ontwikkeld. De toegevoegde elementen waren bedoeld om een zo gelijkmatig mogelijke waterstroom te krijgen, door de druk te regelen, en om een gemakkelijke aflezing van het tijdsverloop te realiseren. Sommige waterklokken lieten bellen rinkelen of gongen slaan, andere openden deuren en ramen, waarin poppen, of wijzers en astronomische symbolen vertoond werden.

Aangezien het tijdmeten met deze watermethodes nooit op een regelmatig of constant proces gebaseerd is, kan een klok op basis van water nooit een juiste tijdaanduiding geven en was men genoodzaakt naar andere oplossingen te zoeken.

Evolutiestop

In Europa waren er in de Middeleeuwen (500 - 1500 n.C) praktisch geen technologische ontwikkelingen. In die tijd waren eenvoudige zonnewijzers boven deuropeningen geplaatst om het middaguur en belangrijke tijden aan te duiden. In de 10^e eeuw werden verschillende soorten zakzonnewijzers gebruikt. Een Engels model was zelfs aangepast voor de seizoenswisselingen van de zonnestand.

Zandloper

Tegen de verwachting in is de zandloper nog niet zo oud. Hij is ergens voor de 14^e eeuw uitgevonden. Het is niet duidelijk wanneer precies.

De zandloper bestaat uit twee glazen reservoirs, die via een smalle verbinding met elkaar verbonden zijn. Binnenin zit zand dat door de zwaartekracht door het smalle kanaal valt, en een bepaalde tijd nodig heeft om compleet van het bovenste naar het onderste reservoir te gaan. Vervolgens kan de zandloper omgedraaid worden, waarna het proces opnieuw begint. Het zand is meestal fijn zand, maar ook vermalen eierschalen of gemalen marmer werd gebruikt. Wanneer het zand precies een uur nodig heeft om helemaal naar beneden te vallen, spreekt men van een 'uurglas'.

De nauwkeurigheid van deze tijdmeting laat veel te wensen over en is daardoor nooit voor veel meer gebruikt dan het meten van de tijd voor het eieren koken of de tijdsduur van een marteling. Door deze onnauwkeurigheid is het altijd een arme mensen klok gebleven.

In de symboliek is de zandloper wel vaak terug te vinden om tijd of tijdelijkheid van het leven aan te geven. De Dood wordt vaak afgebeeld met een zandloper in de hand. De zandloper is ook afgebeeld op piratenvlaggen. Bij computers wordt de cursor soms in een zandloper veranderd, om aan te geven dat de computer bezig is.

Voorwaarden aan een goede klok.

Voordat we verdergaan met de evolutie van de tijdmeting moeten we begrijpen waaruit een klok bestaat. Alle klokken hebben twee basiscomponenten:

1. Een regelmatig, constant of herhaaldelijk proces of actie, om het tijdsverloop te markeren. Voorbeelden zijn de zon, die langs het firmament beweegt, kaarsen met merktekens, olielampen met inhoudsmarkering, zandlopers, en in de Orient, smalle kokers met wierookstokjes met merktekens. Moderne klokken gebruiken balanswielen, slingers, trillende kristallen of electromagnetische golven, gestuurd door atomaire activiteit.
2. Een manier om het resultaat van de tijdmeting weer te geven.

De mechanische klokken

Dan, in de eerste helft van de 14^e eeuw, beginnen grote mechanische klokken te verschijnen in torens van verschillende Italiaanse steden. We hebben geen bewijs of beschrijving van de werking van deze klokken, die met gewichten werden aangedreven en geregeld werden door een spil/anker echappement. Variaties op dit systeem bestonden al 300 jaar, maar

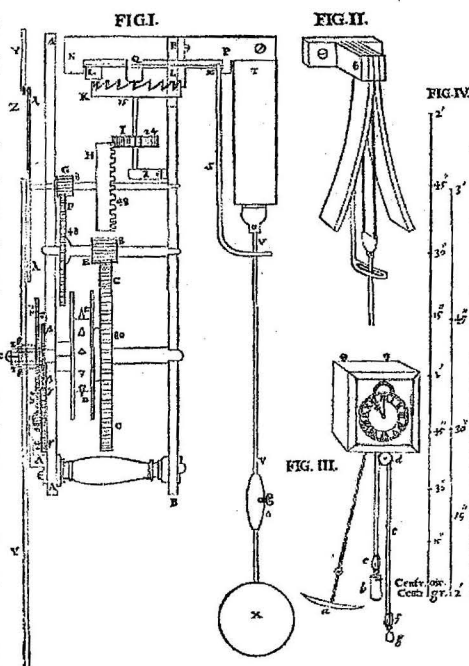
hadden allemaal hetzelfde probleem: de schommelingsperioden van het echappement hingen teveel af van de aandrijfkraft en wrijving in de apparatuur.

Vooral ook het vochtgehalte in de torens.

Een grote verbetering was de uitvinding van Peter Henlein te Neurenberg, tussen 1500 en

1510 van klokken die door een veer werden aangedreven

Hierdoor konden klokken veel kleiner gemaakt worden, en zelfs in zakformaat. Hoewel ze langzamer liepen naar mate de veer afliep, waren ze populair bij welgestelde lieden en konden op tafel gezet worden, of opgehangen aan de muur.

Torenuurwerk

Het Dinghuis

Oudste torenuurwerk bevond zich in Maastricht. Vanaf de tweede helft van de 14^e eeuw verschijnen er torenuurwerken in Nederland. Zo moeten er reeds torenuurwerken hebben bestaan in Maastricht (1367), Utrecht (1369), Deventer (1370), Middelburg (1371), Venlo (1389) en Arnhem (1395). Aarent Gherijts was in 1393 door Albrecht van Beieren aangesteld als klokkensteller van de klok aan het hof in Den Haag. Ook vervaardigde hij het torenuurwerk van de Buurkerk in Utrecht. De stadsmuurwerkmaker Henric van Thoren wordt vermeld als vervaardiger van het uurwerk uit de St.-Janstoren te Maastricht rond 1396. Het torenuurwerk in het Dinghuis te Maastricht (ca. 1400) en dat in de Hervormde Kerk te Winkel van ca. 1420 gelden als de oudste nog bestaande uurwerken in Nederland. Deze bestaan uit een gaand werk en een slagwerk, opgebouwd binnen een kooiframe met vier hoekstijlen. Het eerste astronomische torenuurwerk in Nederland was dat in de St.-Jan van 's Hertogensbosch, gemaakt door Pieter Woutersz. Soerendonk in 1513. Het was voorzien van een klokkenspel met negen bellen en een figuurmechaniek met voorstellingen van de Aanbidding der Wijzen en het Laatste Oordeel. Dit uurwerk is verloren gegaan in 1858. Er resteert slechts een deel van de bekroning.

Deze vooruitgang was de aanzet naar een meer accurate tijdmeting. Een Nederlandse tandarts, Christiaan Huygens, maakte in 1656 de eerste penduleklok, gereguleerd door een mechanisme met een "natuurlijke" slingerperiode. (Galileo Galilei was al in 1582 de uitvinder van het penduleklokontwerp met zijn studie omtrent het "*pendulum*". Hij maakte zelfs een schets voor een penduleklok, maar maakte er nooit een.) Huygens' eerste penduleklok had een afwijking van 1 minuut per dag, later bracht hij het terug tot 10 seconden per dag. Rond 1675 ontwikkelde Huygens het balanswiel en een veersamenstelling, zoals nu nog gebruikt in polshorloges. Die draagbare horloges in de 17^e eeuw moest men elke tien minuten opwinden.

In 1721 verbeterde George Graham de nauwkeurigheid van de pendule door de lengte van de slinger aan te passen aan temperatuurvariaties.

John Harrison, een timmerman en 'selfmade' klokkenmaker, verfijnde Graham's compensatietechniek, en ontwikkelde nieuwe methodes om wrijving te reduceren. In 1761 maakte hij een chronometer voor de zeevaart met een veer en balanschappement, waarmee hij een hoge geldprijs won. Tijdens een reis naar West-Indië was deze klok zelfs bij heftige zee-gang, nauwkeurig tot een vijfde seconde per dag en had daardoor ook een maximale afwijking op de lengtegraad van een halve graad.

In de volgende eeuw, 1889, maakte Sigmund Riefler een klok met een 'bijna-vrije-slinger', die een nauwkeurigheid had van een honderdste seconde per dag en dit werd de standaard voor veel astronomische observatoria. Een werkelijk vrije slinger-principe werd geïntroduceerd door R.J. Rudd rond 1898, waardoor hij de ontwikkeling van verschillende vrije slinger klokken stimuleerde.

Een van de meest beroemde, de W.H. Shorttklok, werd in 1921 gedemonstreerd. Deze verving meteen Riefler's klok in veel astronomische observatoria. De klok had twee slingers, een slaaf en een meester. De slaafslinger gaf de meesterslinger zachte tikjes om hem in beweging te houden en ook om de wijzers aan te drijven. Zodoende bleef de meesterslinger vrij van mechanische taken die zijn regelmaat zouden kunnen verstoren.

Kwartsklokken

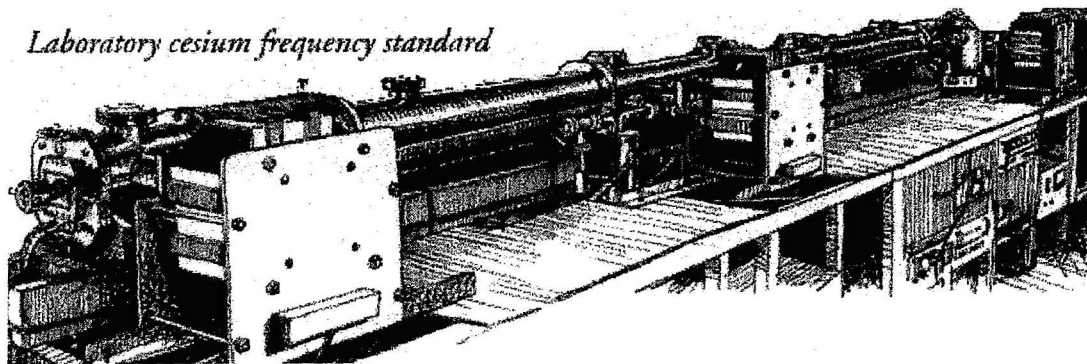
De prestaties van de Shortt klok werden ingehaald door de ontwikkeling van kwartskristal-oscillators en -klokken sinds 1920. Hierdoor werd de nauwkeurigheid ver verheven boven die van de slinger- en balanswielsystemen.

De werking van kwartsklokken berust op de piezo-elektrische eigenschappen van kwartskristallen. Als men een elektrisch veld aanlegt aan het kristal, verandert het zijn vorm, en als men het indrukt of verbuigt, wekt het een elektrisch veld op. In

een daartoe geschikte elektronische schakeling geplaatst, zal de wisselwerking tussen mechanische druk en elektrisch veld het kristal doen trillen en een elektrisch signaal van betrekkelijk constante frequentie opwekken, die zodoende gebruikt kan worden voor een elektronische tijdsaanwijding.

Kwarts klokken zijn beter, want zij hebben geen bewegende delen die de frequentie kunnen verstoren. Maar toch, ze zijn nog afhankelijk van mechanische trillingen, die in de buurt van hun frequentie liggen en van temperatuur. En er zijn geen kristallen die precies dezelfde frequentie hebben.

Laboratory cesium frequency standard

Atoomklokken

Maar de nauwkeurigheid van de kwarts klokken wordt aanzienlijk overtroffen door de atoomklokken. Wetenschappers waren zich al lang bewust van het feit dat atomen (en moleculen) resonanties hebben; elk chemisch element en samenstellingen absorberen elektromagnetische straling en zenden dit uit op hun eigen karakteristieke frequenties. Deze resonanties zijn absoluut stabiel in tijd en ruimte. Een waterstof- of cesiumatoom is (zover we weten) exact gelijk met dat van een miljoen jaar geleden of in een ander melkwegstelsel. Zulke atomen vormen een potentieel "pendulum" dat een basis is voor zeer nauwkeurige klokken.

De ontwikkeling van radar en extreem hoogfrequente radiocommunicaties in de 30- en 40-er jaren maakten de opwekking van microgolven mogelijk die nodig is voor wisselwerking met atomen.

Het onderzoek om een atoomklok te ontwikkelen begon eerst met microgolf-

resonanties in het ammoniakmolecuul. In 1949 maakte NIST de eerste atoomklok gebaseerd op ammoniak. Maar zijn prestaties waren niet veel beter dan de bestaande standaards en de aandacht ging bijna meteen naar het cesiumatoom.

De eerste praktische cesiumatoom frequentiestandaard werd in 1955 gemaakt in het National Physical Laboratory in Engeland en in samenwerking met het U.S. Naval Observatory (USNO) werd de frequentie van cesium vastgesteld voor astronomische tijd.

Terwijl NIST het eerste begon met de cesiumstandaard te werken, maakte het een tweede opstelling voor vergelijkende testen.

In 1960 waren de cesiumstandaards zover dat ze voor het officiële tijdmetsysteem van (National Institute of Standards and Technology) NIST werden toegepast.

In 1967 werd de natuurlijke frequentie van het cesiumatoom officieel erkend als de internationale eenheid van tijd: de seconde werd vastgesteld als exact 9.192.631.770 trillingen van het cesiumatoom, en daardoor de vervanger van de oude seconde in verhouding met de beweging van de aarde. In januari 2002 was de NIST standaard in staat de tijd tot op 30 biljoenste seconde per jaar nauwkeurig te hebben.

Andere atoomkloksoorten werden ontwikkeld voor verschillende toepassingen; gebaseerd op waterstof geeft redelijke stabiliteit en gebaseerd op rubidium zijn kleiner, goedkoper en vereisen minder energie.

Het moderne leven functioneert afhankelijk van de exacte tijdmetingen. Vervoer, communicatie, financiële transacties, bedrijven en vele andere technologieën zijn afhankelijk van de correcte tijd. Wetenschappelijk onderzoek en de vraag naar moderne technologieën gaat door, op zoek naar nog accuratere klokken.

De volgende generatie van tijdstandaards is momenteel in ontwikkeling bij NIST, USNO, in Frankrijk, in Duitsland en andere laboratoria wereldwijd.

Wereld tijdschalen

In 1830 ontwikkelde zich een spoorwegstandaardtijd voor Engeland, Schotland en Wales, als vervanging van verschillende lokale tijdsystemen. Het Royal Observatory in Greenwich begon in 1852 de tijd via de telegraaf te versturen en in 1855 gebruikte Brittanië de Greenwich tijd. Greenwich Mean Time (GMT) werd vervolgens een belangrijk en algemeen aanvaarde wereldtijd.

In 1830 richtte de U.S. Navy een instituut op, wat later het U.S. Naval Observatory (USNO) zou worden om zeevaartchronometers en ander marine instrumenten te beheren en te kalibreren om de nauwkeurigheid te verzekeren bij het gebruik voor de navigatie. Voor juiste calibratie deed het regelmatig expedities en astronomische observaties.

In december 1854 benoemde de Secretary of the Navy officieel dit groeiende instituut "United States Naval Observatory and Hydrographic Office". Met de opkomst van de zeer accurate atoomklokken bemerkten de wetenschappers en technologen de onevenredigheid van tijdmeting gebaseerd op de aardbeweging, met fluctuaties van duizendsten seconden per dag. De herbepaling van de seconde in 1967 voorzag in een uitstekende referentie voor nog nauwkeurigere tijdsintervallen, maar pogingen het te koppelen aan de GMT (gebaseerd op de aardbeweging) als nieuwe definitie bleken onbevredigend. Op 1 januari 1972 werd de nieuwe 'Coordinated Universal Time' (UTC) internationaal erkend. UTC werkt op basis

van atoomklokken, maar als er verschil ontstaat tussen de atoomtijd en de GMT van een seconde, wordt een seconde in de UTC bijgesteld ('leap second'). De kloksystemen van NIST (National Institute of Standards and Technology) en andere atoomklokken in de USNO (U.S. Naval Observatory) en in meer dan 25 andere landen dragen nu bij aan de internationale UTC-standaard, die in Parijs is gevestigd in het International Bureau of Weights and Measures (BIPM)

Zomertijd

In Nederland is de zomertijd in 1977, vanwege de oliecrisis, opnieuw ingevoerd; ook van 1916 tot 1945 was de zomertijd van kracht. Uitvinder is de Londense aannemer William Willett, die in 1907 op een pamflet schreef: "Gedurende de helft van het jaar schijnt de zon al een paar uur als wij nog liggen te slapen en gaat ze al onder als we thuiskomen van ons werk. Waarom zetten we de klok in die periode niet vooruit?" Volgens zijn berekeningen zou de natie tweeën-eenhalfmiljoen elektriciteitskosten kunnen besparen. Zijn ideeën werden eerst belachelijk gemaakt maar twee jaar na het uitbreken van de eerste Wereldoorlog werd de zomertijd in de hele wereld geruisloos ingevoerd als besparende maatregel.

Tot het begin van de 20e eeuw had nagenoeg elke plaats in ons land zijn eigen tijd, omdat voor de tijdbepaling werd uitgegaan van de hoogste stand van de zon. Omdat de zon in het oosten opkomt en in het westen ondergaat werd de hoogste zonnestand in het oosten van ons land een kwartier eerder bereikt dan in het westen van het land.

De komst van zaken als de spoorwegen en de telegraaf maakte invoering van een landelijke standaardtijd noodzakelijk. Van 1909 tot 16 mei 1940 kende Nederland de "Amsterdamse tijd", die 20 minuten voorliep op de West-Europese tijd (Greenwich Mean Time) en 40 minuten achter op de Midden-Europese Tijd. Dus 12:00 uur in Nederland was 11:40 in Londen en 12:40 in Berlijn.

Overgang naar de huidige Mid-deneuropese Tijd vond plaats op 16 mei 1940: op bevel van de Duitse bezetters werd de klok toen één uur en 40 minuten vooruitgezet. Die zomertijd duurde ook gedurende de winters van 1941 en 1942. Pas in november 1942 werd de klok weer

één uur teruggezet. In de jaren 1943-1945 gold alleen 's zomers de zomertijd, maar in 1946 werd deze voor een periode van ruim dertig jaar geheel afgeschaft.

Wordt vervolgd.

Bronnen

Boeken:

Astronomie, door Jac.G. Constant, uitgeverij Proost & Co. Turnhout, 1968

Limburgse voorouders, door Régis de La Haye, Maastricht 1994

Kijk (tijdschrift), januari 2005, pag. 42: "Tempels, sterren en aliens." door Berend Harmsen.

Geologische kaart van Zuid-Limburg en omgeving, oppervlaktekaart, Rijks Geologische Dienst, uitgave 1988

Kleine atlas voor de geschiedenis van beide Limburgen, 1989, Uitgeverij Eisma, Maastricht.

Websites

<http://www.knmi.nl/voorl/nader/zomertijd.htm>

<http://tijd.pagina.nl>

<http://www.phys.uu.nl/~vgent/wettijd/wettijd.htm>

<http://webexhibits.org/calendars/year-history.html>

<http://tijdvoorklokken.nl>

http://ourworld.compuserve.com/homepages/Jan_Nentjes/astro.htm#DECHRISTELIJKEJAARTELLING

<http://www.kennislink.nl>

<http://www.veron.nl/afd/woerden/art/doordetijd.htm>

<http://www.de-zonnewijzerkring.nl>

<http://nl.wikipedia.org/wiki/Precessie>

<http://nl.wikipedia.org/wiki/Zandloper>

http://nl.wikipedia.org/wiki/Tijdlin_bouwkunst

<http://www.brittanica.com/clockworks>

HET VERZONKEN KASTEEL VAN SOURETH

Deel 1: EEN BRANDBRIEF MET GEVOLGEN.

door Ine Scholl-Vlieks

Vaak zat ik als klein kind bij mijn vader op schoot. Hij vertelde dan de verhalen uit zijn jeugd. Over de oorlog, over alle weggetjes en bezienswaardigheden van het dorp en omstreken. Zo kwam ook telkens weer "het verzonken Kasteel van Soureth", gelegen in "d'r Wiertz sie buschke" ter sprake.

Oude verhalen vertelden van een geheime gang van de Molsberg richting Soureth of over de geheimen van de poel midden in het bosje.

Op zekere dag vertelde hij zelfs dat nu werkelijk door archeologen naar Het Kasteel gegraven werd.

Hoe kwam dat zo?

Niet alleen de inwoners van Simpelveld maar ook heemkundigen uit heel Zuid Limburg kenden deze verhalen.

Maar slechts weinigen wisten hoe de vork in de steel zat.

In het jaarverslag 1937 van de directeur van het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden, staat op bladzijde 6:

"In denzelfden tijd stelde Dr. Braat ook een onderzoek in naar een vroeg-middel-eeuwse burcht, waarvan Walmuur en gracht nog ten dele in het terrein zichtbaar waren bij de hoeve Soureth bij Simpelveld."

Pas in 1965 krijgt dit kleine onderzoek een vervolg.

Dankzij het kloeke optreden van Drs. J. Sprenger is het verzonken Kasteel van Soureth niet in vergetelheid geraakt.

Hij is het die in 1965 de brandbrief op de volgende pagina naar de Rijksdienst van Oudheidkundig Bodemonderzoek schrijft.

Ongeveer 36 jaar later, bij gelegenheid van de opgraving van de sarcofaag van Bocholtz (eind 2003), weet een van de opgravers, Klaas Greving, ons te vertellen dat hij in 1968 zijn eerste opgraving bij het ROB, niet ver hier vandaan had uitgevoerd.....

Wordt vervolgd.

Met dank aan: het ROB te Amersfoort
het Archeologisch Depot provincie Limburg te Maastricht
het Thermenmuseum te Heerlen
en het Stadsarchief te Heerlen.

Bijlagen:

- 1 st. Registratierapport
+ kadastertekening
- 1 opstel + 6 st. fotos

Maastricht 23 januari 1965

Aan de Rijksdienst

voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
t.a.v. van de Heer P.C. Houttuin

Kleine Haag 2

A M E R S F O O R T

Zeer geachte Heer Houttuin,

Hierbij zend ik U mijn rapport betreffende de walburg te Heerlen. Dit object loopt zeer groot gevaar verloren te gaan omdat het valt in het uitbreidingsplan ten behoeve van industriële gebouwen. Dit is zoals ik vernam op de P.P.D. reeds door G.S. goedgekeurd, doch heeft nog de goedkeuring van Prov. Staten van Limburg. Caveant consules.

Ik heb van deze walburg een kleine studie gemaakt en vastgelegd in een nader rapport.

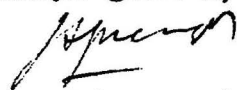
Ik ben tot de conclusie gekomen, dat deze walburg misschien wel uniek is in Nederland en dat het alleszins verantwoord is dit object voor 100% te behouden.

Het heeft dan ook geen betoog, dat dit object zo spoedig mogelijk dient beschermd te worden. Het staat op geen enkele monumentenlijst en nergens wordt er gewag van gemaakt in de literatuur.

Spoedeisende stappen bij de Minister, het Prov. Bestuur van Limburg als ook bij de Gemeente Heerlen zijn dan ook noodzakelijk, want het gaat om een object van de eerste rang.

Gaarne beveel ik een en ander ten zeerste in uw aandacht aan en het zou me zeer aangenaam zijn van uwe bemoeiingen ter zake op de hoogte gesteld te worden.

Met vriendelijke groeten,

(Drs. J. Sprenger)

ONTVANGEN <i>KK</i>
15 26 JAN. 1965
beantw.:

De brandbrief uit 1965 van drs. Sprenger aan het ROB.

Opstel en foto's als bijlage bij de Brandbrief van Drs. J. Sprenger uit 1965.

Een middeleeuwse walburg op Heerlens grondgebied.

Ten noord-westen van de moderne verkeersweg, die het dorp Simpelveld verbindt met Spekholzerheide en nog voor het gehucht Beitel de gemeentegrens vormt tussen de gemeenten Simpelveld en Heerlen, ontplooit zich voor de bezoeker van deze streek een weids golvend landschap bestaande uit akkers en weiden.

Verscheidene honderden meters voor de oude Herenhoeve Soureth doorsnijdt de verkeersweg hier een vrij diep dal. Midden op de helling gekomen ontwaart men, komende vanaf Simpelveld, links in de verte tegen het zacht glooiende weidelandschap eenzaam en verlaten vrij hoog opgaand geboomte, dat zich voordoet als een klein lang gerekt bosperceel.

Dit bosperceel met omringende weide, kadastraal bekend Gemeente Heerlen, sectie F 3582, groot 469,70 A, is eigendom van Mevrouw Ant. Francisca Elise Schroeder, echtgenote van de Heer Antonius Wilhelmus Maria Linthorst, fabrikant te Twello.

Dit perceel is slechts te voet bereikbaar door een smal zijwegje langs de eerste aan de linkerkant van de verkeersweg gelegen boerenhoeve, kadastraal bekend sectie F 4197, een paar honderd meter vóór de Herenhoeve Soureth.

Gaat men dit smalle zijwegje af dan komt men langs twee oude 18^e eeuwse schilderachtig gelegen boerenwoninkjes in een zeer smal scherp uitgesneden miniatuur beekdal, dat zich in de vorm van een olifanstslurf westwaarts kronkelt door de weide.

In dit miniatuurdal stroomt een zeer klein beekje, dat zijn oorsprong vindt in een hoger oostwaarts gelegen natuurlijke bron en vormt westwaarts de natuurlijke perceelscheiding van de weide sectie F 3582.

In noord-westelijke richting gaande door de weiden ligt dan het bewuste bosperceel.

Al aanstonds bemerkt men, dat zich hier iets merkwaardigs voordoet. Het vrij hoog opgaand geboomte blijkt te groeien op een drie à vier meter hoge aarden wal en bestaat uit verwilderde

De poel

.... schilderachtig gelegen boerenwoninkjes

beuken, de natuurlijke begroeiing van deze wal. Hij strekt zich uit over een breedte van verscheidene tientallen meters in richting oost-west en kan daar nooit door de natuur, hetzij door opstuwing of opstuiving, zijn gevormd. Hij is zeer zeker door mensenhand aangelegd, want achter deze aarden wal ligt een vrij diepe gracht, die soms een breedte heeft van 4 meter en met regenwater is gevuld.

Deze gracht zet zich zowel in het oosten als in het westen naar het noorden voort doch is door natuurlijke oorzaken dichtgeslibd. Evenwel is hij met de wal toch nog duidelijk in het terrein herkenbaar.

Zuidzijde van de omwalling in 1965

zoek kan ons vertellen hoe groot deze gebouwen waren en welke vorm deze vertoonden in het grondplan, hun ouderdom enz.

De bij deze curtis behorende weide c.q. akkergrond was evenals de curtis beveiligd door een palissadewal met gracht en bovendien nauwkeurig afgepaald door bomen, geplaatst op de hoekpunten. Oostwaarts immers langs de perceelscheiding lag eveneens een palissadewal met gracht, waarvan de sporen nog duidelijk waarneembaar zijn. Deze wal met gracht sloot in het zuiden aan bij het hierboven genoemde beekje, dat zoals reeds gezegd nu nog de perceelscheiding vormt, geaccentueerd door een rij knotwilgen.

De oorspronkelijke toegang tot de walburg moet gelegen hebben in de zuidoostelijke hoek dus daar waar de gemeentegrens tussen Heerlen en Simpelveld zich bevindt. Ter plaatse bevinden zich immers enkele aarden wallen, die deze toegang beveiligden.

Deze toegang was bereikbaar langs een smal voetpad, op de kadastrtekening genaamd het Poelvoetpad, vanaf de hoger genoemde verkeersweg.

Wat de oorsprong en de verdere lotgevallen betreft van deze walburg, door wie hij werd gesticht en welke bewoners daar geleefd gewoond en gewerkt hebben kan niemand vertellen. Er is ook geen enkele geschreven document, dat ons hierover inlicht.

De walburg is in elk geval veel ouder dan 1281, het jaar waarin de kort in de nabijheid gelegen herenhoeve Soureth in handen was van Tilman van Soroeth, een hoeve die de onmiddellijke opvolger geweest kan zijn van onze walburg.

Het is zelfs niet uitgesloten, dat hij gezien zijn primitieve aanlag en constructie (palissadewal) ouder is dan de feodale periode temeer omdat hij vergelijkbaar is met de Frankische walburgen o.m. bij Werden a.Ruhr en bij Hamm in west Duitsland (zie: Carl Schuchhardt, die Burg im Wandel der Weltgeschichte, Potsdam/1931, s.182).

Zou dit inderdaad het geval zijn dan is deze walburg sedert de Romeinse kolonisatie het enige overgebleven voorbeeld van een vroegmiddeleeuws landbouwbedrijf in het Maasland en misschien als zodanig uniek in Nederland.

Daar de overblijfselen van deze walburg nog zo goed herkenbaar zijn in het terrein is het wel zeer merkwaardig, dat deze in het geheel niet vermeld zijn door P.J.M. Peters in zijn bekend boekje

Wal en gracht omsluiten een weide in de vorm van een vierkant met een doorsnede van naar schatting wel een 80 tal meters en zijn de goed bewaarde overblijfselen van een walburg en wel van dat onderdeel van een walburg, dat men curtis noemt.

Die wal moet gepalissadeerd zijn geweest, immers in het fundament van die wal ontbreekt, zoals blijkt uit een natuurlijke afbrokkeling ieder spoor van natuursteen.

In de curtis moet zich de casa dominica, de woning van de Heer hebben bevonden met de bijgebouwen. De sporen hiervan zitten nog beslist in de bodem en alleen een bodemonder-

Oostzijde van de omwalling in 1965

JAN WILLEM KEVERS EN ZIJN CLEERBOECK

door Huub Franssen

Niet eens zo heel lang geleden, ik denk een jaar of vijf, kwam in een gesprek met Leo Kohl zaliger aan de orde een eventuele herdruk van het boekje "Van Semplevei tot Simpelveld". Ik voelde daar weinig voor omdat het boek dan grondig zou moeten worden herzien. Alleen al de herindeling van de gemeente in 1982 zou een veel grotere aandacht voor Bocholtz noodzakelijk maken; ook tal van schrijf- en drukfouten zouden moeten worden opgespoord en verbeterd. En afgezien daarvan, ik was me bewust van zaken die te weinig aandacht hadden gekregen, zoals de grote verschillen in het boerenwerk tussen vroeger en nu, in de arbeidsomstandigheden toen en nu, de veranderingen in de industrie na 1900 en nogal wat meer. Al lezend viel me ook op dat er wel weinig aandacht was besteed aan de regio waarin we woonden, aan de veranderingen door de Brabantse invloed na 1288, aan de situatie in de aangrenzende en ons omringende dorpen, bij voorbeeld in het nu Duitse gebied.

Bovendien zou een herdruk op diskettes moeten worden aangeleverd, zodat de hele tekst moest worden gescand. Daar zag ik nogal tegenop. In het laatste is gelukkig door hulp van de heer Piet Janssen voorzien. Ik ben hem en zijn secondanten daarvoor veel dank verschuldigd. Lezend en zoekend in vroegere copieën uit het RAL kwam ik weer Jan Willem Kevers en zijn Cleerboek tegen.

Cleerboek

In LvO nr. 2665 wordt een bundel papieren bewaard, het is onmogelijk te zeggen of die bundel nog volledig is, ze werden in een map geborgen samen met een in perkament gebonden aantal papieren die getiteld zijn Bulla Aurea. Nu zijn de Bulla Aurea en de genoemde bundel papieren samengebonden in de oude band. Ik denk dat de bundel wel nog volledig is, gezien de overloop van een document naar het volgende blad of naar de volgende bladzijde, gezien een aantal lege bladen en bladzijden, en gezien de chronologie van de gedateerde documenten, van 17 oktober 1618 van het eerste document tot 26 april 1786 van het laatste. Als een nieuw document op een nieuw blad begint, kan er natuurlijk twijfel ontstaan.

De bundel bevat nu 39 ongenummerde bladen, dus 78 bladzijden, inclusief de titelbladzijde. Daarvan zijn er zeven onbeschreven; dat waren er negen, maar in 1845 en 1847 zijn p. 2 en p. 78 in Bocholtz volgeschreven met aantekeningen over een correspondentie. Er zijn 21 copieën en verslagen te onderscheiden.

De hele verzameling is door het gemeentebestuur van Simpelveld dat de bundel van de gemeente Bocholtz kreeg, in 1921 afgestaan

aan het RAL. Wie weet liggen nog dergelijke bundels oude papieren hier of daar op een zolder of in een vergeten kast.

De perkamenten band oogde oud, maar zal niet ouder zijn dan de 18^e eeuw, want op een stuk papier dat geplakt is tegen de binnenkant achter in de perkamenten band staat geschreven: "1779 den 16 mei is te Eupen geboren de Heer Renerus Daelen, pastoor te Bocholtz, zoon van wijlen Lambertus en van wijlen Maria Agnes Bruck (Bruch?). Scriptum est 1852.

Die Her R. Daelen heeft in het jaer 1818 op Paeschdag te Eupen zijn eerste H. Misse aan..."

Daenen zal dus kort tevoren tot priester zijn gewijd en kan dus niet in 1817 pastoor te Bocholtz zijn geworden zoals op allerlei plaatsen te lezen is. Na de dood van pastoor Dautzenberg op 24 oktober 1817 is Frans Michael Nolden tot administrator benoemd. Aldus Msg. 16, 1894, nr. 20, 30 oktober 1894, p. 79, waar overigens ook staat dat Daenen geboren is te Eupen in april 1818. A.J. Flament bedoelt waarschijnlijk dat hij in april 1818 tot pastoor is benoemd.

Wat is een cleerboek?

J.M. van de Venne geeft in zijn niet genoeg te waarden inleiding op de inventaris van LvO het antwoord: een boek waarin verklaringen worden afgelegd omtrent de costumen (gewoonten, gebruiken) van een gerecht, b.v. een schepenbank. Zo'n verklaring heet cleernis. (Venne, typoscript p. 132, internet: inl. 2, p. 22).

De secretaris van de Schepenbank van Simpelveld Johan Willem Kevers begon met zijn cleerboek op 27 februari 1671 met een titelblad waarop hij de copie van de Gouden Bul aankondigt, verleend aan de bewoners van Brabant, Limburg, het markgraafschap Antwerpen, de Landen van Overmaas en Kerpen door keizer Karel IV in 1349 en bekrachtigd en uitgebreid in 1424, 1512 en 1530 door de keizers Sigismund, Maximiliaan en Karel V.

Wie was Karel IV?

Keizer Karel IV, die de gouden bul voor Brabant, Limburg Antwerpen en de daarbij behorende gebieden uitvaardigde, was de kleinzoon van keizer Hendrik VII, graaf van Luxemburg en Duitse koning en keizer van 1308 tot 1312 en werd in 1316 geboren als zoon van de Luxemburgse graaf Jan de Blinde en Elisabeth van Bohemen, de erfprinses van Bohemen. Zijn eigenlijke naam was Wenceslaus maar toen hij koning van Duitsland werd, wilde hij Karel genoemd worden ter herinnering aan Karel de Grote. Hij werd in 1346 graaf van Luxemburg, koning van Bohemen, Moravië en Silezië en van het Heilige Roomse (= Romeinse) Rijk van de Duitse natie. Tot Rooms koning gekozen werd hij in 1346 in een soort revolutie tegen de heersende koning-keizer Lodewijk IV de Beier, gekroond in Aken in 1349, tot keizer werd hij gekroond in 1355 in Rome. Luxemburg stond hij in 1352 af aan zijn halfbroer Wenceslaus (Wenzel), ook een zoon van Jan de Blinde. Ook zijn zonen Wenzel en Sigismund werden koning en keizer.

Na een uitstekende opvoeding aan het Franse hof in Parijs is hij bekend geworden om zijn culturele belangstelling en talenkennis en zijn

belangstelling voor toen moderne ideeën. Hij was een van de belangrijke keizers van de middeleeuwen, vooral Praag profiteerde van zijn kennis en daadkracht. Hij maakte de stad tot nieuwe hoofdstad van het Duitse keizerrijk en wat er in Praag aan moois te zien is, is voor een heel groot gedeelte aan hem te danken (universiteit, herstel en nieuwbouw van de burcht, de Sint-Vituskathedraal, de Karelsbrug).

Wat is een Gouden Bul?

Een proclamatie werd gouden bul genoemd naar het met bladgoud versierde zegel (volgens sommigen naar de gouden doos waarin het zegel bewaard werd). De bekendste gouden bul van Karl IV is de bul van 1356 met allerlei regelingen voor het bestuur van het keizerrijk o.a. over de koningskeuze, een soort grondwet voor het Duitse rijk.

Wat houdt de Brabantse gouden bul in?

De keizer verbiedt in de vorm van een Eeuwige Edict aan alle machthebbers en gerechten van het Duitse rijk om enige rechtspraak uit te oefenen over de inwoners van de genoemde gebieden, behalve in geval van manifeste rechtsweigeren. Alle processen waarbij inwoners van Brabant of Limburg hetzij als eisers of verweerders mochten zijn betrokken zullen uitsluitend ter beoordeling of beslissing staan van door de hertog van Brabant benoemde rechters en gerechten. Dit vergaand privilege heeft niet alleen aan de gerechten van Brabant maar ook aan die van Limburg en Overmaas een geheel onafhankelijke positie verleend. (Rechtsbronnen XXVII)

Hoe schrijf ik, M. Boone p.16: Het oude hertogdom Brabant ressorteerde onder het Duitse Rijk, in theorie zou de opperste rechtspraak door het keizerlijke Hofgericht, later door het Kammergericht van de Reichsstände dienen te gebeuren. De effectieve machtsuitoefening van de keizer en van deze rechtbanken was evenwel uitgehold door de "*privilegia de non evocando et de non appellando*" die vele keizers en/of Rooms koningen aan hun leenmannen hadden verleend.

Formeel werden de keizerlijke gebieden pas in 1548 met de Transactie van Augsburg aan de keizerlijke rechtspraak onttrokken, maar ook voordien was deze zo goed als onbestaande. Brabant, met Limburg en Overmaze, beschikte bovendien nog over een en onbetwistbare immuniteit krachtens de Gouden Bul van 1349.

Ubachs noemt in zijn geschiedverhaal de gouden bul niet, maar schrijft in de Tijdstafel p. 503 onder 1349: De Gouden Bul maakt Brabant met Limburg en de Landen van Overmaas los uit het Duitse Rijk.

Ook Nève besteedt veel aandacht aan de Gouden Bul (pp. 106-113 en 119-122). Bovendien Pirenne, AGN en NAGN. Pirenne, de eerste geschiedschrijver van het nieuwe België, ziet als zijn taak de Zuidelijke Nederlanden, eeuwenlang Spaans-Habsburgs en later Oostenrijks-Habsburgs bezit en tot de Franse bezetting in 1794 onderdeel van het Duitse Rijk, te beschrijven als een land dat streeft naar zelfstandigheid en zich zoveel als mogelijk is losmaakt uit de knellende en ongewenste kaders, met in zijn hart Brabant als belangrijkste en sterkste gewest. Hij projecteerde dus het nieuwe, zelfstandige België in de tijd voor 1830, in de middeleeuwen en in de nieuwe tijd. Hij ziet in de Gouden Bul een versterking van de soevereiniteit van de hertogen en een grotere zelfstandigheid van Brabant ten opzichte van het Duitse Rijk: Brabanders en Limburgers kunnen niet meer gedwongen worden voor het Rijkskamergerecht in hoger beroep te verschijnen.

Latere historici in Brabant geloven niet in Pirennes projectie en in de hang naar zelfstandigheid van de Brabantse heersers, maar zien die als loyale rijksvorsten die overigens wel hun eigenbelang nauwlettend in het oog houden en die ook hun macht aan de overkant van de Maas willen vestigen, o.a. om hun met de Duitse landen handel drijvende onderdanen te beschermen.

Twee visies dus, niet ongewoon in de geschiedkunde. Ze hangen samen met wat je wilt aantonen en met je kijk op het verleden. Beide visies lopen het gevaar bepaalde zaken die niet stroken met wat je wilt "bewijzen",

te veronachtzamen of als minder belangrijk te behandelen en andere zaken opzettelijk te beklemtonen.

AGN suggereert dat de Brabantse hertog (Jan III) niet de bedoeling had het privilege van de Gouden Bul voor de gerechtshoven in het Duitse Rijk te verkrijgen maar als wapen tegen Luik. Het Prinsbisdom Luik grensde aan Brabant, maar het katholieke bisdom Luik strekte zich uit over een groot deel van Brabant en bovendien over Limburg en de Landen van Overmaas. Brabantse burgers beklagden zich vaak over de Luikse gerechtshoven, voor een bisschoppelijk hof konden ze worden opgeroepen, maar de bisschoppelijke gerechten waren vaak verweven met de seculiere gerechten van het prinsbisdom waardoor ze zich onjuist berecht voelden. Later kwam het vaker voor dat Brabantse handelaars in het Rijngebied werden gegijzeld door hun schuldeisers, zelfs werden aangesproken door instanties of personen bij wie de Brabantse hertogen in de schuld stond en die hun geld wilden krijgen via de onderdanen van de hertog.

Waarom copieerde Kevers de Gouden Bul?

Voor het beantwoorden van deze vraag biedt de copie geen enkel houvast. Ze beslaat 17 pagina's in het Cleerboek. De tekst is geheel in het Latijn en is juridisch van aard, die kan dus nauwelijks door iemand anders dan Kevers gelezen en begrepen worden. Een vertaling ervan bestaat niet, afgezien van een klein gedeelte in 17^e-eeuws Nederlands. Was het de bedoeling om doortrekkende reizigers of dorpelingen van advies te kunnen dienen bij een reis naar Duitsland? Dan kon ze alleen van nut zijn door uitleg van Kevers zelf.

Een korte samenvatting als: de Gouden Bul verbiedt dat een Brabander (of een inwoner van de schepenbank Simpelveld) niet voor een buitenlands gerecht mag worden gedaagd, is in de praktijk te simpel. Alleen al het ontbreken van de jurisprudentie in deze zaak (sinds 1349!) geeft aanleiding tot moeilijkheden. Haeren in LvH 1987 geeft dat duidelijk aan.

**PLACCAETEN
ORDONNANTIEN
LANDT-CHARTRES
BLYDEINCOMSTEN
PRIVILEGIEN, ende INSTRVCTIEN.**

By de Princen van dese Neder-landen, aen de Inghesetenen van Brabant,
Vlaenderen, ende andere Provincien, t'edert t'laet

M. CC. XX:

Wighegeven, gheaccordeert, ende verleent, vande vvelcke inde voorgaende
t'wee Placcaet-Boecken gheen mentie ghemaect en v'vordt.

Item

INTERPRETATIEN, DECLARATIEN;
Ende Verclaringhe, ghevolcht op cenighe vande selve Placcaeten,
Midsghaders d'oversehe

**TRACTATEN, CONFÆDERATIEN;
VERBINTENISSEN,
ALLIANTIEN, ACCORDEN, PACIFICATIEN;
ENDE CONCORDATEN.**

Die tusschen de selve Princen ende dese Landen, item die de Sciten, Sieden ende Provincien onder den
anderten, ende v'rederom met de Bisschoppen ende Gheestelickheyt hebben aenghesien, over de
Gheestelijcke ende Werdelijcke iurisdicte, staet, ende regheringhe:

Die oock al inde voorgaende t'wee Placcaet-Boecken niet bekent en sijn, ende nochtans in Brabant,
Vlaenderen, ende andere Provincien aenveert, ghepubliceert en in ghebryuck ghekomen sijn.

*Item den Stiel ende Maniere van Procederen inde vier Souveraine Raden, als van BRABANT,
MECHELEN, HENEGOUWE, ende GELDER-LANDT.*

Vergadert, ende onder bequame Titulen in ordre ghesfelt
Door **ANTONIYM ANSELMO**, Voor desen *Advocaet tot Antwerpen,*
ende *reghenvervoerdlijcken Schepene aldacr.*

EERSTE DEEL.

T H A N T W E R P E N,
By Hendrick Aertssens inde Cammerstract inde wvitre Lelie, 1648.
Met gratie ende Privilegie.

Anselmo, titelbladzijde

T H A N T W E R P E N,
By HENDERICK AERTSENS inde Cammerstract inde wvitre Lelie, 1648.
Met gratie ende Privilegie.

Anselmo, titelprent. De Brabantse hertog geeft de plakkaten (regelingen en voorschriften) aan de Brabantse maagd (de onderdanen). Links van hem de rechtvaardigheid, rechts de prudentie (voorzichtigheid en rechtvaardig oordeel)

Titelprent van Butkens, Trophées de Brabant, 1637. In het midden zit het symbool van het hertogdom Brabant tussen twee heilige familieleden uit het verleden, links de heilige Karel de Grote, rechts de heilige Albertus van Leuven, bisschop van Luik en vermoord in 1192.

Hij vertelt dat de schepen Dederik Houperetz (Derich Hubers of Hupertz voor de Akenaars) zijn zoon Hendrik in juni of juli 1665 ("enige tijd voor de laatste oogstmaand") naar Aken stuurt om twee karraderen op te halen in Burtscheidt, die hij besteld had via iemand uit Kornelimünster bij Nellis den Weert aen den Seijk Stiell bij Burtscheidt. Hendrik reed met zijn vracht door Aken. Bij de dom ontmoette hij de smid Jacob Wijnants, die vroeg waar hij de wielen had gehaald. Na het antwoord van Hendrik gaf Wijnants te verstaan dat Hendrik met zijn wielen de stad nog niet uit was. Hendrik nam een pauze op de Markt, en in de Pontstraat hield Wijnants hem aan. Aan een rademaker werd gevraagd of hij Nellis den Weert kende, die zei van nee. Hendrik kwam bij het Ponttor, betaalde het weggeld en wilde verder, en toen legde Wijnants beslag op de raderen en wilde wachten op de politie. Hendrik wees hem erop dat hij een onderdaan was van de keizer en inwoner van het Land van Rode, en dat men niet gerechtigd was beslag te leggen op de raderen. Hem werd duidelijk gemaakt dat hij niet zoveel moest praten Wijnants zou hem wel eens laten zien wie de baas was, die van het Land van 's-Hertogenrode of de Heren van Aken. Hendrik moest de wielen achterlaten.

Het zal zo zijn dat schepen Houperetz wielen heeft laten maken bij een wagenmaker die niet aangesloten was bij het Akense gilde van hoefsmeden en wagenmakers.

Onze schepenbank protesteerde tegen de gang van zaken bij het Akense stadsbestuur, dat reageerde per brief op 30 september 1665. Hendrik had bedreigingen geuit en gescholden, en vader Diederich had in zijn woede beslag laten leggen op geld van gildelid Simon Schutgens. Dat compliceerde de zaak, een Akenaar kon niet voor een buitenlandse rechter worden gedaagd. Kevers stuurde een protestschrijven naar Aken, waarop Aken liet weten dat zij wel het recht hadden om Simpelveldse onderdanen te arresteren, het omgekeerde kon niet: zie de uitspraak van de Souvereine Raad van Brabant van 24 december 1661. De schepenbank bleef van mening dat de behandeling strijdig was met de Gou-

den Bul, als ze geen genoegdoening kregen, zouden ze zich tot de Raad van Brabant wenden.

De afloop is door gebrek aan gegevens niet bekend.

Kevers heeft op veel bladzijden regels onderstreept, waarschijnlijk omdat hij ze opmerkelijk of belangrijk vond. Ook staan in de kantlijn veel notities Nota Bene of N.B. Na zijn copieën uit 1673 staat ook een copie van het Verdrag van Augsburg, uit het jaar 1548. (Cleerboeck pp. 45-53). Het is een stuk waarin Karel V de Bourgondische Kreits van het Duitse keizerrijk laat omschrijven, zijn eigen bezittingen dus, en waarin de Türkensteuer geregeld wordt, de belasting dienende om de oorlog tegen het Turkse rijk dat Oostenrijk bedreigde te financieren. Ook in het Latijn. Waarom? Om nog eens de onafhankelijkheid van onze streken van het Duitse rijk te benadrukken?

Waar vond Kevers de tekst die hij copieerde?

Als hij de tekst uit een boek had, moet dat voor zijn dood zijn uitgegeven. Ik vond precies dezelfde volgorde van de zinnen alleen in Anselmo, een boek dat uitgegeven is in 1648 (pp. 213-221). Dezelfde tekst is ook te vinden in Gross-Lacroix (nr. 195, pp. 97-165). Opmerkelijk is dat Anselmo in de titels van Karel V in het begin bij de graafschappen tussen Henegouwen en Zeeland het graafschap Holland weglaat, iets dat Kevers in zijn copie ook doet. Dat lijkt een sterke aanwijzing.

Ook het verdrag (foedus) van Augsburg komt in Anselmo voor (pp.581-586) . Verder in Gross-Lacroix, nu in 16e-eeuws Duits (nr. 445, pp.439-447). Het wordt ook behandeld in Nève (pp. 121-128) en HAL (pp. 5-13).

De volgende keer nog eens over het Cleerboeck, maar dan blijven we dichterbij huis, over het weinige dat we weten van Johan Willem Kevers, en over de verwarrende tijd waarin hij leefde.

AFKORTINGEN EN GEBRUIKTE LITERATUUR

- Aachen 1 Ingeborg Monheim, *Aachen. Ein Stadtführer*, Aachen 1978, 2000.
- Aachen 2 Dieter P.J. Wynands, *Kleine Gechichte Aachens*, Aachen 1986.
- AGN *Algemene Geschiedenis der Nederlanden*. 12 delen, 1949-1958.
- Albert E. de Moreau, *Albert de Louvain, prince-évêque de Liège*, Bruxelles 1946
- Anselmo Antonius Anselmo, *Placcaeten ende Ordonnantien van de Hertogen van Brabandi, delen 1-10, deel 1*, Antwerpen 1648.
- Bauer Raoul Bauer, *De Lage Landen*, Tielt 1994.
- Bax W. Bax, *Het protestantisme in het bisdom Luik en vooral te Maastricht, deel 1, 1505-1557, deel 2, 1557-1612*, 's-Gavenhage 1937, 1941.
- BIAL *Bulletin de l'institut archéologique liégeois, tome 9, Liège 1868*. Daarin: J. Daris, *Notice historique sur l'abbaye de Beurepart à Liège*, pp.302-374.
- Blockmans Wim Blockmans en Peter Hoppenbrouwers, *Eeuwen des onderscheids. Een geschiedenis van middeleeuws Europa*, Amsterdam 2002.
- Bocholtz J. Crott en J. Hoen, *Kroniek van een kerkdorp*, Bocholtz 1982, daarin: A.J.Toussaint, *Geschiedenis der parochie*, 1953
- Borchgrave E. de Borchgrave, *La bulle d'or de Brabant*, in: *Messenger des scienceshistoriques ou Archives des arts et de la bibliographie de Belgique*, Gand 1875.
- Brabant R. van Uytven e.a., *Geschiedenis van Brabant, van het hertogdom tot heden*, Zwolle/Leuven 2004.
- Bragt Ria van Bragt, *De blijde inkomst van de hertogen van Brabant Johanna en Wenceslaus*, Standen en Landen 13, Leuven 1956.
- Brimeu W. Paravicini, *Guy de Brimeu*, Bonn 1975. O.a. *Guy de Brimeu und die LütticherKirche*, pp. 206-243.
- BSVAH *Bulletin de la société verviétoise d'archéologie et d'histoire*, 53, 1965. Daarin: A. Buchet, *Le duché de Limbourg sous les ducs de la maison de Brabant, 1288-1404*, pp. 9-64. (Snabbe, Scavedries, Mulrepas, Wittem, Cono en Henri van Lontzen).
- Butkens Christophe Butkens, *Trophees tant sacrés que profanes du duché de Brabant, Tome I*, Anvers 1637, 1641, La Haye 1724, 1726.
- Calvin. W.A.J.Munier, *De calvinisering van de colleges van schout en schepenen in de Landen van Overmaas vanaf de verovering van Maastricht in 1632 tot aan het eind van de zeventiende eeuw*. In: PSHAL 123, 1987, pp. 42-145.
- Daris J.Daris, *Notes historiques sur les anciens Pays d'Outre-Meuse*, in: *Analectes pour servir à l'histoire ecclésiastique de la Belgique XII, 1875*. Louvain/Bruxelles 1875, pp. 385-435. *Les hérétiques au pays de Limbourg*, pp. 393-397.
- Decavele Johan Decavele, *De eerste protestanten in de Lage Landen. Geloof en heldenmoed*. Leuven/Zwolle, 2004.
- Eindelijk W. van der Linde, *Eindelijk religieuze tolerantie na 500 jaar religieuze strijd in Geleen en Zuid-Limburg*, Urmond 2001.
- Fabricius 1 W. Fabricius, *Erläuterungen zum Geschichtlichen Atlas der Rheinprovinz, Zweiter Band. Die Karte von 1789*. Bonn 1898.
- Fabricius 2 W. Fabricius, *Erläuterungen zum geschichtlichen Atlas der Rheinprovinz, Fünfter Band. Die beiden Karten der kirchlichen Organisation, 1450 und 1610. Erste Hälfte, die kölnische Kirchenprovinz*. Bonn 1909.
- GAR *Geschichtlicher Atlas der Rheinlande. Karte V/1, Beiheft V/1, Herrschaftsgebiete im Jahr 1789*. Franz Irsigler. Köln 1982.
- Geyl P. Geyl, *Geschiedenis van de Nederlandse stam*. 6 delen, 2e druk, 1961-1962.
- Gobert Th. Gobert, *Liège à travers les âges. Les rues de Liège, tome 3*, Bruxelles 1976. Tekst van 1924-1929.
- Godt bewaert A.M.P.P.Janssen, P.J.A.Nissen e.a., *Godt bewaert de sinen in noot*, Sittard 2001.
- Gross-Lacroix L. Gross en R. Lacroix, *Urkunden und Aktenstücke des Reichsarchivs Wien zur reichsrechtlichen Stellung des burgundischen Kreises, Band I*, Wien 1944, *Geschiedenis van Nederland*. 8 delen, 1935-1938.
- GvN
- Haas 1 J.Haas, *De uitvoering van het Partagetractaat in de heerlijkheid Schaesberg*. In: LvH 21, 1971, nr. 1, pp. 7-13.
- Haas 2 J.A.K Haas, *Het verdrag van Fontainebleau 1785*, in: PSHAL 124, 1988, pp. 264-344.
- Habets Jos. Habets, *Limburgse Wijsdommen*, 's-Gravenhage 1891.
- Haeren P.J. Haeren, *Zeventiende-eeuwse strubbelingen in het grensverkeer tussen de schepenbank Simpelveld/Bocholtz en de Rijksstad Aken*, in: LvH 37, 1987, nr. 3, pp. 71-77.
- HAL *Historische atlas van Limburg. Kaart I,2, de staatkundige kaart van Limburg en de aangrenzende gebieden in de jaren 1543-1548. Toelichting: W.M van de Boel e.a.* Assen-Maastricht 1990.
- Hall H. van Hall, *Een Limburgse gerechtsroede*, in: *Achter de Minderbroeders*, Maastricht 1996.
- Heelu J.F. Willems, *Rymkronyk van Jan van Heelu betreffende den slag van Woeringen. Codex diplomaticus*, Brussel 1836.
- Heerlen M. Put en M. van Dijk, *2000 jaar Heerlen*, Heerlen 1998.
- HHSO Historische en Heemkundige Studies in en rond het Geuldal
- Hillegers H.P.M.Hillegers, *Heerdgang in Zuidelijk Limburg*, Maastricht 1993.
- Histoire 3 E. de Moreau, *Histoire de l'Eglise en Belgique, tome 3, L'église féodale, 1122-1378*, Bruxelles 1945.
- Histoire 5 E. de Moreau, *Histoire de l'Eglise en Belgique, tome 5, L'église des Pays-Bas, 1559-1633*, Bruxelles 1952.
- Hoe schrijf ik *Hoe schrijf ik de geschiedenis van mijn gemeente?* Syllabi van R. Vermeir, M. Boone, C. Vandenbroeke, K. Degryse, M. Marinus en M. van Melkebeek, Gent 1993.
- Hommerich L. van Hommerich, *Een geschiedkundige bijdrage over de pharmaceutisch-medische verzorging in het Land van Herle*, In: LvH 21, 1971, nr. 4, pp. 152-173.
- Israel Jonathan I. Israel, *De republiek 1477-1806*, Franeker 1996.
- Janssen W. Janssen, *Kleine Rheinische Geschichte*, Düsseldorf 1997.
- Liège J.L. Kupper e.a., *Liège autour de l'an mil. La naissance d'une principauté*, Liège 2000.
- LvH Het Land van Herle
- LvO (archief) Landen van Overmaas
- Lemmerling H.W.A.Lemmerling, *Oet vreuger jaore, deel 3*. Oirsbeek 1979. *Euver d'n haspel, de sjtaegel en de vauere*, pp. 30-36.
- Minderbroeders R. de la Haye e.a., *Achter de Minderbroeders*, Maastricht 1996.
- MM Maaslandse Monografieën
- Msg De Maasgouw
- Munier W.A.J. Munier, *Het simultaneum in de Landen van Overmaas*, MM. 61, Leeuwarden 1998.
- NA Nationaal Archief (Algemeen rijksarchief Den Haag, ARAH). Toegangsnummer 1.10.06, Collectie Bisdom, nr. 274, *reflecties en advies van Willem Hendrik van Panhuys aan thesaurier-generaal Dirk Rudolph Wijckerheld Bisdom, 5.10.1785, nr. 166, p. 319*.
- NAGN (Nieuwe) *Algemene Geschiedenis der Nederlanden*. 15 delen, 1980-1983.
- Nève P.L. Nève, *Het Rijkskamergerecht en de Nederlanden*, MM. 14, Assen 1972.

NNBW	Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek, deel 7, Leiden 1927, kolom 647, <i>Robert van Ittersum</i> .
NRW	<i>Handbuch der historischen Stätten Deutschlands; Nordrhein-Westfalen</i> . Stuttgart 1963.
Offermans	Joep Offermans, <i>De abdij Kloosterrade-Rolduc, 1104-1830</i> . Rotterdam 2003.
Patrimoine	<i>Le patrimoine monumental de la province de Liège, volume 3, La ville de Liège, Liège? 1974</i> .
Peteghem	P.P.J.L. van Peteghem, <i>De pandlossing van vorstelijke domeingoederen in het hertogdom Limburg en in de Landen van Overmaze (1539-1544)</i> , in: PSHAL 129, 1993, pp. 7-40.
Peters	L. Peters, <i>Geschichte des Geschlechtes von Schaesberg</i> , MM. 16, Assen 1972.
Pirenne	H. Pirenne, <i>Histoire de Belgique, tome II</i> . Bruxelles 1908. Deel 1, 1972.
Poncelet	E. Poncelet, <i>Actes des princes-évêques de Liège. Hugues de Pierrepont 1200-1229</i> , Bruxelles 1941.
PSHAL	Publications de la Société historique et archéologique dans le Limbourg
Rahlenbeck	Ch. Rahlenbeck, <i>Les Pays d'Outre-Meuse</i> . Bruxelles, 1888.
RAL	Rijksarchief in Limburg
Rechtsbronnen.	K.J.Th. Janssen de Limpens, <i>Rechtsbronnen van het hertogdom Limburg en de Landen van Overmaze</i> , Bussum 1977.
Remigius	Luc Wolters e.a., <i>St.-Remigius te Simpelveld, kerk en parochie gedurende meer dan acht eeuwen</i> , Simpelveld 2003.
Rensch	Th. J. van Rensch, <i>Van kisten en kompen</i> , in: <i>Achter de Minderbroeders</i> , Maastricht 1996.
Repressie	J.M.H. Mosmuller, <i>Repressie in het hertogdom Limburg en de drie andere Landen van Overmaas</i> , in HHSG 6, 1996, 68-98.
Rheinische	H von Petrikovits en F. Petri, <i>Rheinische Geschichte, Band 1, Teilband 3, Hohes Mittelalter</i> , Bonn 1983. Kaart van 1789.
Rogier	J.L. Rogier, <i>Geschiedenis van het katholicisme in Noord-Nederland in de 16^e en 17^e eeuw</i> , Amsterdam 1947.
Schwartzenberg	B. von Schwartzenberg, <i>Over de verpanding van het Land van Rode aan de heren van Heinsberg</i> ,. In: PSAHL 83, 1947, pp. 255-271.
St-George	L. Wolters, <i>555 jaar St.-George Simpelveld</i> , Maastricht 1997.
Souren	J.Souren, <i>Sporen van katholieke herleving in Simpelveld in het begin van de 17e eeuw</i> . In: LvH 35, 1985, nr. 4, 197-203.
Tachtigjarige	Yolanda Rodríguez Pérez, <i>De Tachtigjarige Oorlog in Spaanse ogen</i> , Nijmegen 2003.
Tag	W. Janssen en H. Stehkämper, <i>Der Tag bei Worringen, 5. Juni 1288</i> , Düsseldorf 1988. Daarin: Severin Corsten, <i>Der Limburgische Erbfolgekrieg an Maas und Rur</i> , pp. 211-266.
Ubachs	P.J.H. Ubachs, <i>Handboek voor de geschiedenis van Limburg</i> , MM. 63, Hilversum 2000.
Twee heren	P.J.H. Ubachs, <i>Twee heren, twee confessies</i> . MM. 21, Assen 1975.
Venne	J.M. van de Venne, <i>Inventaris van de archieven van de Landen van Overmaas. Inleiding en inventaris. 1964</i> . Typoscript en internet RAL, inl. 1 en 2, en inventaris.
Venner	J.G.C. Venner, <i>Calvinistisch gezinden in de Landen van Overmaas omstreeks 1566</i> , In: <i>Munsters in de Maasgouw, Werken LGOG 9, Maastricht 1986</i> .
Verdeling	J.A.K.Haas, <i>De verdeling van de Landen van Overmaas 1644-1662</i> , MM 27. Assen 1978.
Verhaegen	Paul Verhaegen, <i>Recueil des ordonnances des Pays-Bas Autrichiens</i> . Tome 12, Bruxelles 1910.
Wolters	Luc J.E. Wolters, <i>Schutterij St.-George Simpelveld. Een historische schets van de vereniging gedurende het Ancien Régime</i> . In: HHSG 6, 1996, pp. 99-139.
Wouters	H.H.E. Wouters, <i>Grensland en Bruggehoofd</i> , MM. 11, Assen 1970.
Yeesten	J.F. Willems, <i>De Brabantsche Yeesten of Rymkronyk van Braband, deel 2</i> , Brussel 1845.
ZAGV	Zeitschrift des Aachener Geschichtsvereins

ACTIVITEITENPROGRAMMA

VOOR HET LAATSTE KWARTAAL VAN 2005

dinsdag 11 okt. 20.00 uur:

ALGEMENE LEDENVERGADERING

Voorafgaand aan de algemene ledenvergadering wordt de oorkonde en de geldprijs van de Willem Kohl Stichting door de voorzitter van de stichting uitgereikt aan de Heemkundevereniging.

dinsdag 15 nov. 20.00 uur:

Lezing over de Maastrichtse bisschop Lambertus
door ons bestuurslid drs. Luc Wolters

zondag 11 dec.

Nemen we deel aan de Kerstmarkt te Simpelveld

IMPRESSIE VAN DE EXCURSIE NAAR ROERMOND

onder leiding van drs. Luc Wolters, juni 2005.

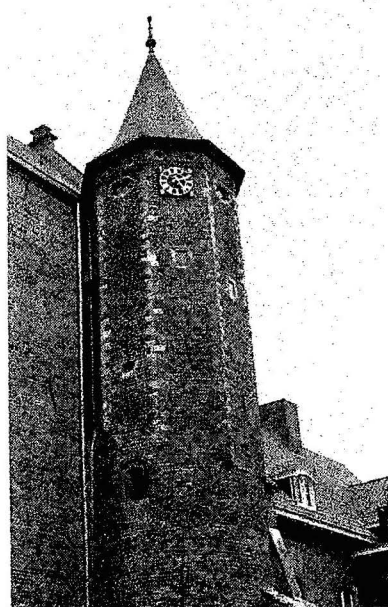
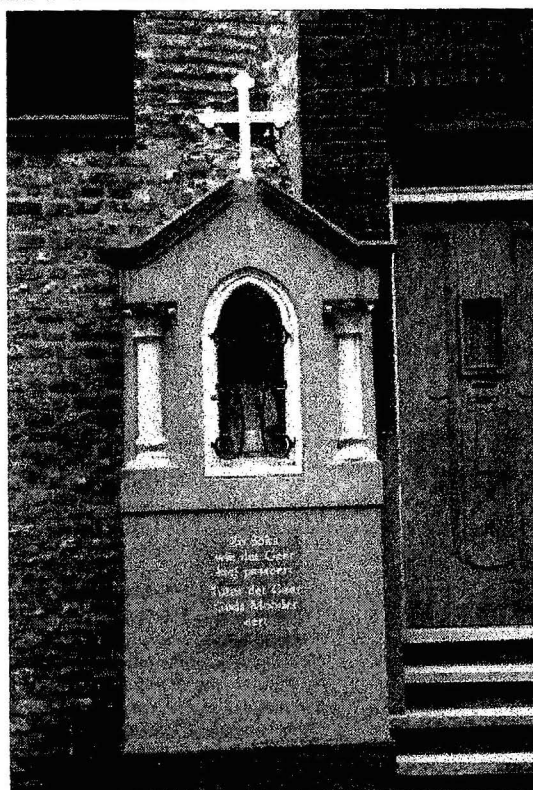
foto's: Ine Scholl-Vlieks

Deze foto's staan in kleur in het fotoalbum op onze website www.debongard.nl.

Luc Wolters begint zijn rondleiding met een bezoek aan de voorstad

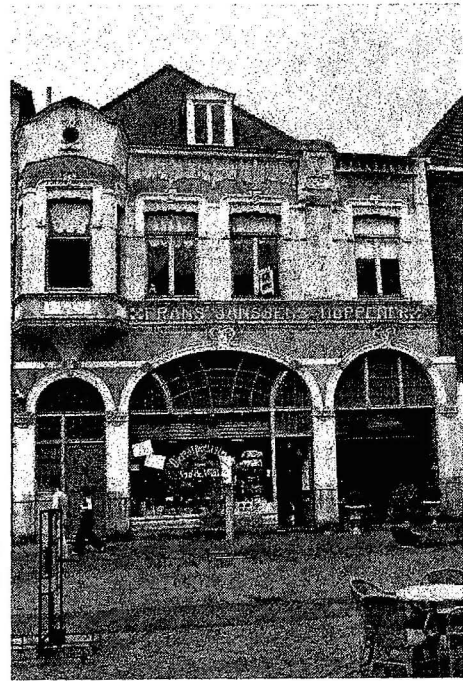
*"Zo dōks wie geer heij passeert
tuint det geer God Mooder eert"
Eén van de vele kapelletjes die wij in Roermond
te zien kregen*

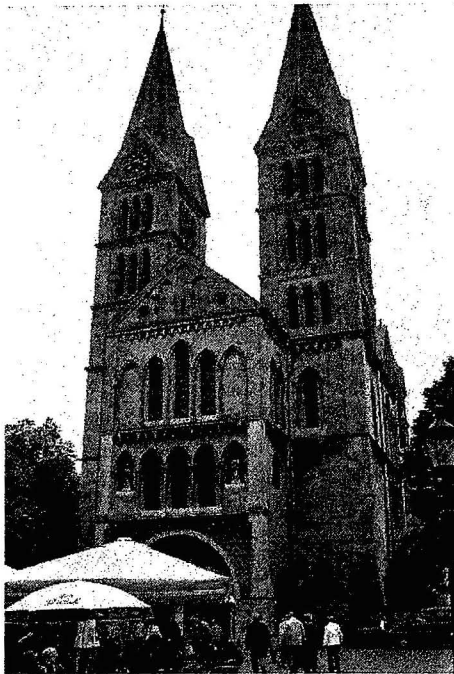
*Het sobere torentje
van de Caroluskapel*

Het verrassend rijke interieur van de Caroluskapel wordt door een gids uitgelegd.

Ook deze mooie woning in Jugendstil mag ons bekoren

Het Munster, een must

Bezichtiging van de begraafplaats bij "Kapel in 't Zand"

*"En nu naar huis!"
sprak de Zouaaf vanuit zijn graf*

